

Maciej Zaborski

ORCID ID: 0000-0003-2461-1909

Zagadnienie migracji w nauczaniu Kościoła katolickiego

Streszczenie: Zjawisko migracji ludności (łac. *migratio*) znane jest od niepamiętnych czasów. Ma za cel zmianę miejsca pobytu jednostki bądź grupy. Przemieszczenie to ma zabarwienie historyczne, kulturowe, społeczne, polityczne, ale i religijne. Celem migracji jest zmiana miejsca pobytu z różnych przyczyn, m.in. z powodów ekonomicznych, politycznych, społecznych. W Piśmie Świętym możemy przeczytać: „ziemia należy do Mnie, a wy jesteście u Mnie przybyszami i osadnikami” (Kpł 25,23). *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen Gentium”* (nr 9) naucza, że „ów lud, choć nie obejmuje aktualnie wszystkich ludzi, a nieraz nawet okazuje się małą trzódką, jest przecież potężnym załączkiem jedności, nadziei i zbawienia dla całego rodzaju ludzkiego”. Również i dziś Kościół, odpowiadając na obecną międzynarodowo-polityczną i gospodarczą sytuację migracyjną, zajmuje stanowisko w tej sprawie. Artykuł przedstawia zagadnienie migracji w nauczaniu Kościoła katolickiego również jako problemu społecznego. Autor, dążąc do maksymalnej rzetelności i ukazania meritum zagadnienia, za metodę badawczą przyjął analityczne i krytyczne badanie źródeł, odwołując się do nauczania soborowego oraz wypowiedzi papieża Jana Pawła II i jego następców nt. migracji, wypuklając aspekt moralny i społeczny tego zjawiska.

Słowa kluczowe: migracja, nauczanie Kościoła katolickiego, Ziemia Obiecana, *Vaticanum II*, Jan Paweł II

Wstęp

Zjawisko migracji znane jest ludzkości od niepamiętnych czasów¹, a Kościół² od wieków angażuje się w zagadnienia powiązane z uchodźstwem i migracją³, mając na uwadze słowa Jezusa: „Byłem przybyszem, a przyjęliście mnie” (Ewangelia według św. Mateusza, rozdział 25, werset 35). Jezus doświadczał w dzieciństwie również stanu uchodźcy i było to wtedy, gdy Święta Rodzina schroniła się w Egipcie przed nienawiścią króla Heroda, o czym świadczy fragment: „Józef wstał, wziął w nocy Dziecię i Jego Matkę i udał się do Egiptu; tam pozostał aż do śmierci Heroda” (Mt 2,14). W polskiej tradycji doświadczamy przyjmowania niespodziewanych wędrowców, szczególnie przy wigilijnym stole. W Piśmie Świętym⁴ znajdziemy

¹ Autor zauważa, że zgodnie z obecnie dominującą teorią afrykańskiego pochodzenia współczesnego człowieka historia ludzkiej migracji rozpoczyna się wraz z ruchem *Homo erectus* z Afryki przez Eurazję prawie dwa miliony lat temu. Zatem wydaje się, że *Homo sapiens* skolonizował całą Afrykę, a następnie wyszedł z niej ok. 200 000 lat temu.

² Więcej na temat pojęcia „Kościół” (gr. *ἐκκλησία* [ekklesia]) w: M. Zaborski, *Rola kardynała Mariana Jaworskiego w kształtowaniu świadomości religijnej i narodowej młodego pokolenia Polaków na Ukrainie*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2018, nr 27, z. 4, s. 64.

³ Autor wskazuje, że dla należytego zrozumienia kwestii migracji należy zauważyć różnice zachodzące pomiędzy migrantem a uchodźcą; *Uchodźca czy migrant? Tłumaczymy różnice i wyjaśniamy ich sens*, UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees/Wysoki komisarz Narodów Zjednoczonych do spraw uchodźców). The UN Refugee Agency/Polska, <https://www.unhcr.org/pl/365-plwiadomosci2016uchodzca-czy-migrant-tlumaczmy-roznice-i-wyjasniamy-ich-sens.html>, 12.12.2018.

⁴ Autor przypomina, że Pismo Święte nazywane jest też Biblią, a określenie to pochodzi od greckiego *βιβλίον* [biblin] – „rolka papirusu”, wywodzącego się z *bíblōs* lub *býblos* – „papirus”. Byblos to nazwa fenickiego miasta portowego, które w starożytności produkowało zwoje papirusu. Pismo Święte (gr. *Ἁγία Γραφή* [hagiographé]) oznacza tutaj Nowy i Stary Testament. Kanon Pisma (gr. *κανόν* [kanon], hebr. קָנָן [qaneh]) składa się z Biblii hebrajskiej („Tanach”, hebr. תנ"ך [TNK], będącej akronimem określającym Biblię hebrajską, utworzonym od początkowych liter trzech części Pisma: „Tora”, hebr. תּוֹרָה [Tauroh] – „Prawo”, „Newiim”, hebr. נְבִיאִים [Nevi'im lub Nebiim] – „Prorocy” i „Ketuwim”, hebr. כְּתוּבִים [Ketuvim lub Ketubim, Ketuwim – „Pisma”), zawierającej w sobie 24 ksiąg (39 ksiąg protestanckiego Starego Testa-

również normę moralną wyrażającą się w życzliwości względem obcych: „Nie będziesz gnębił i nie będziesz uciskał cudzoziemców, bo wy sami byliście cudzoziemcami w ziemi egipskiej” (Wj 22,20), a słowa te odnoszą się również do ewangelicznego przesłania miłości.

Vaticanum II⁵ w *Konstytucji dogmatycznej o Kościele „Lumen Gentium”* (nr 9) naucza, że „ów lud, choć nie obejmuje aktualnie wszystkich ludzi, a nieraz nawet okazuje się małą trzódką, jest prze-

mentu – a różnica w liczbie wynika z późniejszego podziału niektórych długich ksiąg na krótsze. Nie należą do niego księgi: Judyty, Tobiasza, częściowo Daniela i Estery, pierwsza i druga Machabejskie, Syracha, Mądrości i Barucha – u rzymskich katolików 46) tłumaczonych z starohebrajskiego i aramejskiego, a także z Nowego Testamentu (jednak Kościoły luterańskie nigdy nie ustanowiły zakresu kanonu dla Starego ani Nowego Testamentu w oficjalnym tekście konfesyjnym, a w rzeczywistości trzymały się decyzji reformatora) w tłumaczeniu na język niemiecki Marcina Lutra.

⁵ II Sobór Watykański (Vaticanum II) jest 21. Powszechnym Soborem, który odbywał się od 11 października 1962 r. (pontyfikat Jana XXIII) do 8 grudnia 1965 r. (pontyfikat Pawła VI, uroczystość Niepokalanego Poczęcia NMP). Słowo „powszechny” („ekumeniczny”) wywodzi się z późnego łacińskiego *oecumenicus* („ogólny, powszechny”). Słowo „powszechny” tłumaczy się jako ekumeniczny (gr. *Ti oikouμένη* [Ti oikumene] od „zamieszkana ziemia”; przez gr. οἰκέω [oikéō] „rezydujących cały świat” - znany starożytnym Grekom). Ten grecki termin używany był w Cesarstwie Rzymskim jako *orbis terrarum*, które jest frazą rzeczownikową, rodzaju męskiego oznaczającego w języku polskim świat, „okrągłą ziemię”, albowiem Grecy i ich sąsiedzi uważali się za rozwinięte społeczeństwo (w przeciwieństwie do ziem barbarzyńskich), w późniejszym użyciu funkcjonował „świat rzymski”. Sobór można określić jako konferencję dostojników kościelnych i ekspertów teologicznych. Zwołany jest w celu omówienia lub rozstrzygnięcia kwestii doktryny i praktyki Kościoła; osoby uprawnione do głosowania są zwoływane z całego świata (dlatego *oikoumene*) i reprezentują cały Kościół. W pierwszych siedmiu ekumenicznych soborach, które odbywały się od IV do IX w., obradowało całe niepodzielone chrześcijaństwo. Vaticanum II odbywał się podczas czterech sesji, których językiem urzędowym była łacina. Uczestnicy dyskutowali na temat życia Kościoła i jego otwartości na wymagania współczesnego świata. Sobór ogłosił cztery Konstytucje, trzy Deklaracje i dziewięć Dekretów. Znaczenie Soboru porównano do znaczenia Soboru Trydenckiego, a jego rola w XX w. i w przyszłości Kościoła jest nadal przedmiotem debaty historycznej i doktrynalnej. Ponieważ Sobór Trydencki był „kontrreformacyjny”, II Sobór Watykański bywa nazywany soborem „drugiej reformy katolickiej”. Wśród uczestników byli późniejsi papieże: Jan Paweł I, Jan Paweł II i Benedykt XVI, zaproszono także niektórych przedstawicieli innych religii chrześcijańskich.

cież potężnym załączkiem jedności, nadziei i zbawienia dla całego rodzaju ludzkiego”. Papież Jan Paweł II pytał o przyjęcie

nauki Soboru – tego wielkiego daru Ducha, ofiarowanego Kościołowi u schyłku drugiego tysiąclecia. W jakiej mierze słowo Boże stało się, w pełniejszy sposób, duszą teologii i natchnieniem całego chrześcijańskiego życia, jak tego zażądała *Konstytucja Dei verbum*? (...) Żywotne znaczenie ma też pytanie, które należy zadać o styl relacji między Kościołem a światem. Zalecenia Soboru, zawarte w *Konstytucji Gaudium et spes* i w innych dokumentach, dotyczące dialogu otwartego, opartego na wzajemnym szacunku i życzliwości, któremu wszakże ma towarzyszyć staranne rozeznanie i odważne świadectwo o prawdzie, pozostają w mocy i wzywają nas do dalszych wysiłków⁶.

I również dziś Kościół, odpowiadając na obecną międzynarodową i polityczno-gospodarczą sytuację migracyjną, zajmuje stanowisko poprzez wypowiedzi papieża Franciszka⁷.

Papież Benedykt XVI uważał migrację za zjawisko społeczne o charakterze epokowym, wymagające silnej i dalekosiężnej polityki współpracy międzynarodowej, by można mu było odpowiednio stawić czoło. Rozwój takiej polityki należy zacząć od ścisłej współpracy między krajami, z których pochodzą emigranci, a krajami, do których przybywają. Według papieża Benedykta XVI wspierać ją powinny sto-

⁶ Jan Paweł II, *List apostolski Tertio millennioadveniente*, pkt 36, „L'Osservatore Romano” 1994, [wydanie polskie], nr 12, s. 16.

⁷ Franciszek, *Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy*, 15.01.2015, http://w2.vatican.va/content/francesco/pl/messages/migration/documents/papa-francesco_20140903_world-migrants-day-2015.html, 2.12.2018; tenże, *Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy*, 17.01.2016, <https://www.deon.pl/religia/serwis-papieski/dokumenty/oredzia-papieskie/art,30,oredzie-na-swiatowy-dzien-migranta-i-uchodzcy-2016-r-.html>, 2.12.2018; tenże, *Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy*, 15.01.2017, <http://episkopat.pl/oredzie-na-swiatowy-dzien-migranta-i-uchodzcy-imigranci-niepelnoletni-bezbronni-i-pozbawieni-glosu>, 2.12.2018; tenże, *Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy*, 14.01.2018, http://w2.vatican.va/content/francesco/pl/messages/migration/documents/papa-francesco_20170815_world-migrants-day-2018.html, 2.12.2018.

sowne rozporządzenia międzynarodowe, zdolne zharmonizować różne porządki legislacyjne tak, by zabezpieczyć potrzeby i prawa osób oraz rodzin emigrantów, a jednocześnie społeczeństwa, do którego dotarli. Żaden kraj nie poradzi sobie samodzielnie z problemem migracyjnym naszych czasów – „Wszyscy dostrzegamy ciężar cierpienia, przykrości i aspiracji, towarzyszący ruchom migracyjnym”⁸.

Artykuł prezentuje nie tylko szczegółowe omówienie zagadnienia migracji w nauczaniu Kościoła katolickiego, ale jest też próbą pochylenia się nad zjawiskiem migracji jako problemu społecznego. Autor pracy, dążąc do maksymalnej rzetelności i ukazania meritum zagadnienia, za metodę badawczą przyjął analityczne badanie źródeł, odwołując się do nauczania soborowego oraz wypowiedzi papieża Jana Pawła II oraz jego następców: Benedykta XVI i Franciszka na temat migracji, głównie w aspekcie moralnym i społecznym tego zjawiska.

Migracja według Urzędu Nauczycielskiego Kościoła katolickiego

Na temat migrantów wypowiada się *Katechizm Kościoła Katolickiego*⁹, stanowiąc:

⁸ Benedykt XVI, *Encyklika Caritas in veritate*, Kraków 2009, nr 62.

⁹ *Katechizm Kościoła Katolickiego* (łac. *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, w skrócie KKK) to instrukcja nauczania o zasadniczych kwestiach wiary rzymskokatolickiej. „Katechizm” wywodzi się z gr. κατηχέω [katechéo] – „uczyć” i jest syntezą doktryny i moralności (objętość ponad 900 stron). Po raz pierwszy został zatwierdzony przez papieża Jana Pawła II w konstytucji apostolskiej *Fidei Depositum* (11 października 1992 r.), a jego ostateczna wersja listem apostolskim *Laetamur Magnopere* (15 sierpnia 1997 r.). W tych dwóch listach znajdują się dalsze szczegóły dotyczące tego, kto poprosił o nowy katechizm, dlaczego zlecono pracę komisji i jak została ona przeprowadzona, a także jej wartości doktrynalnej. Podzielony na cztery główne części: wyznanie wiary (Credo), celebrowanie tajemnicy chrześcijańskiej (święta liturgia, a w szczególności sakramenty), życie w Chrystusie (które obejmuje dziesięć przykazań i błogosławieństw) i modlitwa chrześcijanina (w tym *Ojciec nasz*). Treści są obficie opatrzone adnotacjami i zawierają odniesienia do innych pism chrześcijańskich, w szczególności Biblii, Ojców Kościoła, soborów ekumenicznych i innych dokumentów papieża lub innych instancji kościelnych. W 2005 r.

Narody bogate są zobowiązane przyjmować, o ile to możliwe obcokrajowców poszukujących bezpieczeństwa i środków do życia, których nie mogą znaleźć w kraju rodzinnym. Władze publiczne powinny czuwać nad poszanowaniem prawa naturalnego, powierzającego przybysza opiece tych, którzy go przyjmują. Władze polityczne z uwagi na dobro wspólne, za które ponoszą odpowiedzialność mogą poddać prawo do emigracji różnym warunkom prawnym, zwłaszcza poszanowaniu obowiązków migrantów względem kraju przyjmującego. Imigrant obowiązany jest z wdzięcznością szanować dziedzictwo materialne i duchowe kraju przyjmującego, być posłusznym jego prawom i wnieść swój wkład w jego wydatki¹⁰.

Samo zagadnienie migracji odnosi się do najdawniejszych czasów istnienia ludzkości, a jej zaistnienie oraz bytowanie było zróżnicowane. Na temat migracji w Księdze Kapłańskiej czytamy: „Ziemia należy do Mnie, a wy jesteście u Mnie przybyszami i osadnikami” (Kpł 25,23). Słowa te niejako streszczają uzmysłowienie w narodzie wybranym faktu bycia pielgrzymami i przechodniami na ziemi. Również słowa: „A więc nie jesteście już obcymi i przychodniami, ale jesteście współobywatelami świętych i domownikami Boga” (Ef 2,19) zaczerpnięte z Nowego Testamentu podkreślają fakt, że każdy uczeń Chrystusa jest pielgrzymem zmierzającym do ojczyzny w niebie. Zatem migracja odnosi się również do słów: „Umiłowani! Proszę, abyście jak obcy i przybysze” (1 P 2,11)¹¹, którzy nie mają na ziemi stabilnego mieszkania, zmierzali podążający nieustannie ku ostatecznemu celowi. Takie horyzontalne spojrzenie zawarte w Piśmie

opublikowano kompendium *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, które stanowi podsumowanie *Katechizmu*. Tekst został napisany przez specjalną komisję powołaną przez Jana Pawła II, której przewodniczył ówczesny prefekt Kongregacji Nauki Wiary, kard. Joseph Ratzinger (późniejszy Benedykt XVI). Tekst został zatwierdzony jako oficjalny przez Benedykta XVI 28 czerwca 2005 r. Pierwszego sierpnia 2018 r. ogłoszono poprawkę do art. 2267 KKK, w którym wyrażona jest bezwzględna niedopuszczalność kary śmierci.

¹⁰ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002, nr 2241.

¹¹ Por. Ps. 39 [38],13. Zob. 1 P 1,17, który odnosi się do tego, że obczyzną jest ziemski pobyt w porównaniu z bytowaniem w niebie; por. 1 P 1,1; 1 P 2,11; Flp 3,20.

Świętym ma duże znaczenie w odczytaniu kontekstu historycznego. Do tych słów odnosi się Diogenet¹², piszący o chrześcijanach:

mieszkają każdy we własnej ojczyźnie, lecz niby obcy przybysze. Podejmują wszystkie obowiązki jak obywatele i znoszą wszystkie ciężary jak cudzoziemcy. Każda ziemia obca jest im ojczyzną i każda ojczyzna ziemią obcą¹³.

Do słów tych nawiązał Paweł VI, który wypowiadając się odnośnie do Kościoła w 1964 r., podkreślił:

nikogo nie uważa za obcego swemu macierzyńskiemu sercu. Nikogo nie wyłącza z zakresu swego posługiwania. Nikogo nie uważa za wroga, chyba że on sam zajmuje pozycje przeciwnika. Nie na próżno Kościół nazywa się katolicki, to znaczy powszechny. Nie na darmo zostało mu powierzone zadanie pielęgnowania w ludzkiej rodzinie jedności, miłości i pokoju¹⁴.

Kościół naucza, że „każdemu człowiekowi winno przysługiwać nienaruszalne prawo pozostawania na obszarze swego własnego kraju lub też zmiany miejsca zamieszkania”¹⁵. Jan XXIII sprawę stawia jasno:

bycie obywatelem określonego państwa nie sprzeciwia się w niczym temu, że jest on również członkiem rodziny ludzkiej oraz obywa-

¹² Do Diogneta (stgr. Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον – *Epistole pros Diogneton*, łac. *Epistula ad Diognetum*, znana także jako List do Diogneta) – niewielka objętościowo (12 rozdziałów) apologia chrześcijańska anonimowego autora, dawniej przypisywana Justynowi; zob. *Do Diogneta* [w:] *Pierwsi świadkowie. Pisma Ojców Apostolskich*, tłum. A. Świderkówna, oprac. M. Starowieyski, Kraków 1998 [seria: *Biblioteka Ojców Kościoła* nr 10].

¹³ *List do Diogneta 5, Teksty okresowe – Okres Wielkanocny. Obchód: środa V tygodnia Okresu Wielkanocnego*, [w:] *Liturgia Godzin* [dalej LG], t. 2, Poznań 1984, s. 658 lub *Monastyczna LG*, t. 2, s. 660.

¹⁴ Paweł VI, *Encyklika Ecclesiam suam*, Wrocław 2006, nr 94.

¹⁵ Jan XXIII, *Encyklika Pacem in terris*, Paryż 1964, nr 25.

telem owej obejmującej wszystkich ludzi i wspólnej wszystkim społeczności¹⁶.

Zatem przyjęcie przybywających od samego początku jest charakterystycznym rysem Kościoła. Cecha ta pozostaje nadal nieodzowną oraz zasadniczą własnością Kościoła oraz społeczności międzynarodowej dzisiaj. Jezus, polecając nam miłować naszych bliźnich, odpowiedział na pytanie uczonych w Piśmie, którzy domagali się określenia, któż jest tym naszym bliźnim? Chrystus, odpowiadając, przytoczył przypowieść o dobrym Samarytaninie (por. Łuk. 10,25). Z przypowieści tej wynika, że naszymi bliźnimi są ci, którzy w tym momencie potrzebują naszej pomocy. Dostrzeżenie w imigrancie osoby potrzebującej mojej pomocy wynika z mojej wiary i odnajduje swoje źródło przede wszystkim w wypowiedziach Jezusa, mówiącego: „Byłem przybyszem, a przyjęliście Mnie” (Mt 25,35). Do słów tych odwołuje się papież z Polski Jan Paweł II, podając, że: „opuszczenie kraju swego pochodzenia z różnych motywów, żeby szukać lepszych warunków życia w innych krajach”¹⁷ jest prawem każdego człowieka. Vaticanum II stanowi: „ów lud, choć nie obejmuje aktualnie wszystkich ludzi, a nieraz nawet okazuje się małą trzódką, jest przecież potężnym załącznikiem jedności, nadziei i zbawienia dla całego rodzaju ludzkiego”¹⁸. Kościół, świadomy swojego zadania, odnosi się do wydarzenia migracji jako do objawu współczesnej wielorakiej globalizacji, zauważa intensyfikację przepływu kapitału, wzmożony obieg usług i towarów pomiędzy ludźmi, co przyczynia się do migracji ludności. Solidaryzując się z migrantami, Kościół nie zważając na różnorodność obyczajów, kultur, ras i ich języków, podkreśla, że nadal jest ludem pielgrzymującym po ziemi, zmierzającym do przyszłej ojczyzny. Obecnie narastające wydarzenia migracyjne uwarunkowane są

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Jan Paweł II, *Encyklika Laborem exercens*, Rzym 1981, nr 23 [dalej: LE].

¹⁸ *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen Gentium”*, [w:] Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, tekst polski, Poznań 1968, nr 9; por. A. Kubiś, *Wprowadzenie do „Lumen gentium”*, [w:] *Idee przewodnie soborowej Konstytucji o Kościele*, red. S. Grzybek, Kraków 1971, s. 7–44.

często przemianami ekonomicznymi (także wspomnianą wcześniej globalizacją), jak również migracjami ludności przed głodem i wojną. Świadom tych procesów, już w 1994 r. Jan Paweł II zauważył, iż „współczesny człowiek tak często zmienia miejsce pobytu, że zjawisko to stało się prawie codziennym doświadczeniem życia i kultury”¹⁹. Sobór naucza, że miejscem, gdzie migranci mogą zostać życzliwie przyjęci, jest parafia, która jest miejscem: „naocznego przykładu apostołstwa wspólnotowego, gromadząc w jedno wszelkie występujące w jej obrębie różnorakie właściwości i wszczepiając je w powszechność Kościoła”²⁰. Od dawna Kościół w jasny sposób wypowiada się na temat problemów migracji, poczynając od Konstytucji apostołskiej *Exsul Familia* Piusa XII z 1952 r.²¹, motu proprio *Pastoralis migratorum cura* Pawła VI z 1969 r.²² czy Instrukcji Kongregacji Biskupów odnośnie do emigrantów z 1969 r.²³ Wątek ten podejmuje również Instrukcja *Erga migrantes caritas Christi* wydana przez Papieską Radę do Spraw Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących z 2004 r.²⁴ czy kanony *Kodeksu Prawa Kanonicznego* z 1993 r.²⁵

¹⁹ Jan Paweł II, *List do Rodzin „Gratissimamsane”*, nr 17, „L’Osservatore Romano” 1994 [wydanie polskie], nr 3, s. 39.

²⁰ *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, [w:] Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty...*, nr 10.

²¹ Pius XII, *Konstytucja apostołska Exsul familia*, <http://migracja.episkopat.pl/wp-content/uploads/2017/01/exsulfamilia.pdf>, 2.12.2018; <http://www.emigracja.chrystusowcy.pl/images/stories/dokumenty/exsulfamilia.pdf>, 2.12.2018.

²² Paweł VI, *Motu proprio Pastoralis migratorum cura*, <http://rodzinarodzinie.caritas.pl/wp-content/uploads/2016/09/PAWE%C5%81-VI-PASTORALIS-MIGRATORUM-CURA.pdf>, 2.12.2018.

²³ *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*, zebrał i tłum. E. Sztafrowski, Warszawa 1970, t. 2, z. 2, s. 177–244.

²⁴ Papieska Rada ds. Migrantów i Podróżnych, *Instrukcja Erga migrantes caritas Christi, Miłość Chrystusa do migrantów*, Wrocław 2007, <http://rodzinarodzinie.caritas.pl/wp-content/uploads/2016/09/INSTRUKCJA-ERGA-MIGRANTES-CARITAS-CHRISTI.pdf>, 2.12.2018.

²⁵ L. Adamowicz, *Duszpasterstwo emigrantów w prawie kanonicznym zarys problematyki po wydaniu Instrukcji Erga migrantes caritas Christi*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2007, t. 17, nr 1, s. 122–139.

Migracje są problemem, który staje się coraz bardziej naglący, a zarazem coraz bardziej złożony. Prawie wszędzie występuje dziś tendencja do zamykania granic i kontrolowania ich w sposób bardzo rygorystyczny²⁶

przy powszechnym podkreślaniu, iż każdy człowiek posiada podstawowe prawo do życia w miejscu, w którym chce żyć. Jednakże owo prawo do życia w miejscu wybranym przez siebie jest możliwe jedynie wtedy, gdy nie ma tam konfliktów, zbrojnych wystąpień, ucisku bądź niesprawiedliwego podziału zasobów.

Kościół zwraca uwagę, że należy eliminować nierówności społeczne oraz wprowadzać równomierny rozwój gospodarczy, przy jednoczesnym zagwarantowaniu absolutnego szacunku dla człowieka niezależnie od jego religii, kultury czy rasy.

Wymiar moralny i społeczny migracji

Każdy człowiek jako wolny posiada niezaprzeczalne prawo do emigracji. Wolność ta nie polega na robieniu czegokolwiek. Głównym problemem rzutującym na ocenę migracji, do której człowiek ma prawo, jest fakt, iż jest ona zawsze problematyczna dla kogoś, kto się udaje w drogę, mając obowiązki wobec rodziny. Papież Jan Paweł II wypowiedział się, że migracja czasem jest konieczna. Mówił:

a jednak – jeśli nawet emigracja jest pewnym złem – jest to w określonych okolicznościach tzw. zło konieczne. Trzeba uczynić wszystko – i z pewnością wiele się czyni w tym celu – ażeby to zło w znaczeniu materialnym nie pociągnęło za sobą większych szkód w znaczeniu moralnym, owszem, by – o ile możliwości – przyniosło nawet dobro

²⁶ Jan Paweł II, *Do przedstawicieli IV Światowego Kongresu Duszpasterstwa Migrantów i Uchodźców. Chrześcijaństwo wobec zjawiska migracji*, nr 1, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/kongres_migracja_09101998.html, 2.12.2018.

w życiu osobistym, rodzinnym i społecznym emigranta, zarówno gdy chodzi o kraj, do którego przybywa, jak też o ojczyznę, którą opuszcza. W tej dziedzinie ogromnie wiele zależy od właściwego prawodawstwa – w szczególności gdy chodzi o uprawnienia człowieka pracy. Pod tym przede wszystkim kątem widzenia sprawa ta wchodzi w kontekst niniejszych rozważań²⁷.

Rozważania te były zawarte w poglądzie papieża, iż „człowiek jest drogą Kościoła”²⁸ i dlatego moralna ocena dotycząca zjawiska migracji jest bardzo skomplikowana, gdyż wiąże się ona nie tyle z korzyściami ekonomicznymi²⁹, jak również rodzinnymi³⁰, kulturowymi³¹ czy żywymi³², a nawet ekumenicznymi³³. Kwestie migracji należy rozpatry-

²⁷ LE, nr 23.

²⁸ Jan Paweł II, *Encyklika Centesimus annus*, Rzym 1991, rozdział 4: *Człowiek jest drogą kościoła*; por. T. Bertone, *Człowiek drogą Kościoła. Wykład wygłoszony na otwarciu obrad VII Zjazdu Gnieźnieńskiego*, „L'Osservatore Romano” 2007 [wydanie polskie], nr 7–8, s. 53–57.

²⁹ Z. Kawczyńska-Butrym, *Migracja: Perspektywa mikrospołeczna – indywidualne i rodzinne zyski, koszty i straty*, [w:] *Migracja – wyzwanie XXI wieku*, red. M.S. Zięba, Lublin 2008, s. 109–118; por. K. Markowski, *Ekonomiczne aspekty migracji międzynarodowej*, [w:] *Migracje międzynarodowe a modernizacja systemu politycznego i społecznego*, red. G. Firlit-Fesnak, Warszawa 2008, s. 37–52.

³⁰ A. Lechwar, *Kościół wobec imigracji i uchodźstwa*, „Niedziela. Edycja sandomierska” 20016, nr 3, s. 4–5.

³¹ *Wokół problematyki migracyjnej kultura przyjęcia*, red. J. Balicki, M. Chmarchuk, Warszawa 2013.

³² D. Becker-Pestka, *Rodzina w obliczu migracji zarobkowej*, „Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych” 2012, nr 1, s. 9–26; por. W. Danilewicz, *Rodzina ponad granicami. Transnarodowe doświadczenia wspólnoty rodzinnej*, Białystok 2010; też, *Społeczne konsekwencje migracji zagranicznych*, [w:] *Migracja Uchodźstwo Wielokulturowość*, red. D. Lalak, Warszawa 2007, s. 161–162; R. Drozdowski, *Konsekwencje nowej fali migracji dla dalszej modernizacji państwa i społeczeństwa polskiego*, [w:] *Obrazy migracji*, red. K. Ilski, Poznań 2010, s. 58–59; D. Gizicka, J. Gorbaniuk, M. Szyszka, *Rodzina w sytuacji rozłąki migracyjnej*, Lublin 2010, s. 77–94; M. Hałas, *Dylematy emigracji poakcesyjnej*, „Cywilizacja” 2010, nr 32, s. 103–113; Z. Kawczyńska-Butrym, *Migracje. Wybrane zagadnienia*, Lublin 2009.

³³ A. Scuola, *Migracja za pracą buduje ekumenizm ludów*, <http://papiez.wiara.pl/doc/1779711.Migracja-za-praca-buduje-ekumenizm-ludow>, 2.12.2018; Polska

wać w kontekście zdolności każdego człowieka do decyzji o własnym losie. Rozumie się to przez akt woli i czyn, czyli wyjście z macierzystej ziemi oraz zdolność wejścia do innego miejsca w oczekiwaniu poprawy warunków życia. Określają to dwa czasowniki: *emigrare*³⁴, czyli wyjście z własnego kraju, i *immigrare*³⁵ jako wejście do kraju. Do zjawisk wcześniej przytoczonych odwołuje się papieskie motu proprio³⁶ Pawła VI *Migratorum Cura*³⁷, w którym papież nawiązuje do konstytucji apostolskiej Piusa XII *Exsul familia* z 1952 r. *Migratorum Cura* podaje, że migracja jest fundamentalnym prawem człowieka, ale jest ono pochodne w odniesieniu do podstawowego prawa, aby żyć godnie jako człowiek. Tematyka związana z migracją jest zawarta w moralnym nauczaniu wspólnoty Kościoła, dlatego od samych początków Kościoł otacza troską migrantów. Dowody tej troski odnajdujemy w Instrukcji Papieskiej Rady do Spraw Migrantów i Podróżujących³⁸ *Erga migran-*

Rada Ekumeniczna, *Migracje to błogosławieństwo*, <https://ekumenia.pl/aktualnosci/migracje-to-blogoslawienstwo/>, 2.12.2018.

³⁴ W języku włoskim jest to czasownik nieprzechodni, oznacza „emigrować”. Wyrazy pokrewne: rzecz. *emigrante* m/f, przym. *emigrante*.

³⁵ W języku włoskim jest to czasownik nieprzechodni, oznacza „imigrować, aby osiedlić się na terytorium innym niż terytorium pochodzenia”.

³⁶ Autor pragnie przypomnieć, że *Motu proprio* (łac. z własnej inicjatywy) to listy papieskie o charakterze dekretu. Powstają z inicjatywy własnej papieża. Ich cechą jest to, że prawa, które stanowią, są autonomiczne w stosunku od okoliczności zewnętrznych, czyli są niewymuszone przez nie. Wszystkie udzielone dyspensy lub przywileje przez te pisma są ważne nawet wtedy, gdy nie zgadzają się z przywilejami lub innymi przepisami prawa. Pierwszy list motu proprio wydał w 1484 r. Innocenty VIII; motu proprio zaczyna się od przedstawienia przyczyny, z której została napisana. Poniżej znajduje się opis zmiany lub przyznania przywileju. Dokument jest podpisywany przez samego papieża. Jest on ważny, nawet jeśli nie jest zgodny z obowiązującym Kodeksem Prawa Kanonicznego lub wcześniejszymi decyzjami papieskimi.

³⁷ Pawła VI, *Migratorum Cura*, <http://rodzinarodzinie.caritas.pl/wp-content/uploads/2016/09/PAWE%20%81-VI-PASTORALIS-MIGRATORUM-CURA.pdf>, 2.12.2018.

³⁸ Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących (łac. Pontificium Consilium de Spiritualibus Migrantium atque Itinerantium Cura) działała przy Stolicy Apostolskiej. Zajmowała się ludźmi, których ze względu na wędrowny tryb życia nie obejmują tradycyjne struktury kościelne, np. emigrantami, uchodźcami, marynarzami i rybakami oraz pracownikami związanymi z transportem lotniczym.

*tes caritas Christi*³⁹ z 2004 r. Od zawsze Kościół widział oblicze Jezusa Chrystusa w migrantach, którzy tak jak on są obcymi przybyszami (por. Mt 25,35), a w Maryi obraz kobiety wędrującej (por. nr 12, 14)⁴⁰. Jan Paweł II w Orędziu z 2004 r. mówił:

Wszyscy jesteśmy świadomi, że przy spotkaniu osób wywodzących się z różnych kultur dochodzi często do konfliktu tożsamości. Kryje on w sobie także elementy pozytywne. Wchodząc w nowe środowisko, imigrant niejednokrotnie lepiej uświadamia sobie, kim jest, zwłaszcza gdy odczuwa brak osób i wartości, które są dla niego ważne⁴¹.

Słowa te niejako odwołują się do 13 artykułu Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka⁴². PDPC z 1948 r. stanowi:

Artykuł 1: Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw. Są oni obdarzeni rozumem i sumieniem

Zajmowała się też duszpasterstwem ludów wędrownych, takich jak Romowie. Paweł VI w 1970 na mocy motu proprio *Apostolicae Caritatis* powołał do życia Papieską Komisję ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych. Jan Paweł II po reformie Kurii Rzymskiej na mocy konstytucji Pastor Bonus podniósł komisję do rangi Papieskiej Rady i nadał jej obecną nazwę. Franciszek 1 stycznia 2017 r. jej kompetencje przekazał nowo utworzonej Dykasterii ds. Integralnego Rozwoju Człowieka; zob. https://w2.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20160817_humanam-progressionem.html; <https://www.deon.pl/religia/kosciol-i-swiat/z-zycia-kosciola/art,28756,rozpoczela-prace-dykasteria-ds-integralnego-rozwoju-czlowieka.html>, 2.12.2018.

³⁹ Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, *Erga migrantes caritas Christi*, <https://www.deon.pl/religia/kosciol-i-swiat/z-zycia-kosciola/art,28756,rozpoczela-prace-dykasteria-ds-integralnego-rozwoju-czlowieka.html>, 2.12.2018.

⁴⁰ A.P. Rethmann, *Asyl und Migration. Ethik für eine neue Politik in Deutschland*, Münster 1996, s. 237–293.

⁴¹ Jan Paweł II, *Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy*, 24.10.2014, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/migranci_15122003.html, 2.12.2018.

⁴² *Wybór dokumentów prawa międzynarodowego dotyczących praw człowieka*, red. M. Zubik, Warszawa 2008, s. 11.

i powinni postępować wobec innych w duchu braterstwa. Artykuł 2: Każdy człowiek posiada wszystkie prawa i wolności zawarte w niniejszej Deklaracji bez względu na jakiegokolwiek różnice rasy, koloru, płci, języka, wyznania, poglądów politycznych i innych, narodowości, pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia lub jakiegokolwiek innego stanu. Nie wolno ponadto czynić żadnej różnicy w zależności od sytuacji politycznej, prawnej lub międzynarodowej kraju lub obszaru, do którego dana osoba przynależy, bez względu na to, czy dany kraj lub obszar jest niepodległy, czy też podlega systemowi powiernictwa, nie rządzi się samodzielnie lub jest w jakiegokolwiek sposób ograniczony w swej niepodległości⁴³.

Papież Jan Paweł II zauważył, iż człowiek, który migruje, jest też podmiotem prawnym w sensie obrony własnego dziedzictwa przez to, że w ten sposób każdy buduje własną osobowość. Pewnym składnikiem owej niezbywalnej normy jest prawo do ochrony języka rodzimego, będącego komponentem kultury.

Papież wylicza też obowiązki, które posiadają migranci względem gościnnego społeczeństwa. Jan Paweł II zauważa, że we własnym interesie migrantów jest respektowanie określonych zasad porządku, regulującego współzycie społeczności przyjmujących i udzielających gościny. Papież naucza:

W dziejach kontynentu amerykańskiego dokonywały się na nim rozmaite ruchy migracyjne, w obrębie których wielka liczba mężczyzn i kobiet przybyła tu z różnych rejonów świata w nadziei znalezienia lepszej przyszłości. Fenomen ten jest aktualny także dzisiaj; dotyczy on przede wszystkim licznych osób i rodzin pochodzących z krajów Ameryki Łacińskiej, które osiedliły się w północnych rejonach kontynentu i w niektórych przypadkach stanowią znaczną część populacji. Często przynoszą one ze sobą swą własną spuściznę kulturalną i religijną, obfitującą w charakterystyczne elementy chrześcijańskie. Kościół zdaje sobie sprawę z problemów spowodowanych tą sytuacją

⁴³ *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka*, http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf, 2.12.2018.

i usiłuje w miarę możliwości prowadzić działalność duszpasterską wśród tych imigrantów, ażeby ułatwić im zdomowienie się na tym terytorium, a jednocześnie zapewnić przyjazne przyjęcie ze strony ludności miejscowej, w przekonaniu, że wzajemne otwarcie przyczyni się do wzbogacenia wszystkich⁴⁴.

Obok gościny w moralnym aspekcie migracji zawiera się dialog kulturowy, który jednak sprawia większe trudności w zdefiniowaniu, jak dalece można zaakceptować i dopuścić samorządność w dziedzinie obyczajów i kultury przybyszów, którzy chcą zachować swe dziedzictwo, zwyczaje czy prawa i nawet objąć nimi używających gościnności. Kluczem do tego zagadnienia (zachowując otwartość) jest obiektywna ocena, czy dane zachowania przyniosą dobro dla danego społeczeństwa, czy nie. Wpływ na ocenę mają przede wszystkim ukształtowanie się kultury gościnności i otwartości na drugiego człowieka w umysłach ludzi niezobojętnianych, ale i znających oraz ceniących własną tożsamość, oraz kryteria dialogu. Papież w tej sprawie wypowiedział się, mówiąc:

każdy musi przyczyniać się do rozwoju dojrzałej kultury otwartości, która ma na uwadze jednakową godność każdej osoby i należyta solidarność z najsłabszymi, domaga się uznania podstawowych praw każdego migranta. Do władz publicznych należy sprawowanie kontroli nad ruchami migracyjnymi, z uwzględnieniem wymogów dobra wspólnego. Przyjmowanie migrantów winno zawsze odbywać się w poszanowaniu prawa, a zatem, gdy to konieczne, towarzyszyć mu musi stanowcze tłumienie nadużyć⁴⁵.

⁴⁴ Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Ecclesia in America*, Rzym 1999, nr 52.

⁴⁵ Tenże, *Adhortacja apostolska Ecclesia in Europa*, tamże 2003, nr 90.

Podsumowanie

Z przytoczonych wypowiedzi wynika, że wszyscy migranci, bez względu na swój status, powinni mieć zagwarantowane prawa człowieka, w których znajduje się również prawo do migracji rozumianej jako opuszczenie własnego kraju i prawo do imigracji, czyli możliwości osiedlenia się w innym kraju. Kościół utrzymuje, że prawo migracyjne działa w dwie strony, czyli również zobowiązuje do przyjęcia emigrantów. Powodem do ograniczania niezbywalnego prawa do migracji nie może być wyłącznie partykularne dobro wspólne określonej społeczności ludzi; przede wszystkim należy liczyć się z warunkami osoby bądź osób rozumianych z punktu widzenia ogólności wspólnoty dóbr, które są darem dla wszystkich ludzi. Społeczeństwa ludzi przyjmujących bliźnich mają też określone obowiązki odnośnie do migrantów, lecz imigrujący powinien stosować się do praw i norm kulturowych oraz obyczajów przyjmujących, a także zachowywać i mieć w poszanowaniu zastany porządek religijny i społeczny miejsc, gdzie się osiedla.

Autor dostrzega prawdopodobieństwo nowej formy migracji – migracji ekologicznej lub określenia takiej grupy za pomocą nazwy uchodźca klimatyczny: hipotetyczna migracja tej formy może być jednym ze skutków globalnego ocieplenia.

Podsumowując zjawisko migracji, wypada zauważyć, że w 2017 r. 257,7 mln ludzi żyło w miejscach, w których się nie urodzili. W 2017 r. państwem z największą liczbą migrantów były Stany Zjednoczone Ameryki Północnej z 49,8 mln migrantów, następnie Arabia Saudyjska i Niemcy, każdy z 12,2 mln, oraz Rosja z 11,7 mln migrantów. Natomiast państwem z największą liczbą emigrantów w 2017 r. były Indie, gdzie liczba ta wynosi 16,6 mln, a następnie Meksyk z 13 mln oraz Rosja z 10,6 mln, Chiny z 10,0 mln i Bangladesz z 7,5 mln⁴⁶. Według obliczeń, których dokonali Mathias Czaiki i Hein de

⁴⁶ Dane te pochodzą z Federalnej Agencji Edukacji Obywatelskiej, 1 lipca 2017: *Migration. Ein- und Auswanderungsländer, Migrationskorridore mit mehr als 1 Million Migranten*, <http://www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/globalisierung/265535/themengrafik-migration>, 2.12.2018.

Haas, udział migrantów w światowej populacji jest na porównywalnym poziomie od 1960 r. – 3,06% w 1960 r., 2,86% w 1970 r., 2,70% w 1980 r., 2,67% w 1990 r., 2,73% w 2000 r.⁴⁷ Centrum Badania Opinii Społecznej od prawie przeszło 20 lat prowadzi badania nad stosunkiem Polaków do innych narodów, zajmując się również migracją⁴⁸. Poza tym zjawisko to badali Andrzej Jan Chodubski⁴⁹, Wiesław Pływaczewski, Marek Ilnicki⁵⁰ czy Marek Okólski⁵¹.

Autor artykułu, omawiając zagadnienia migracji w nauczaniu Kościoła katolickiego, próbował odnieść się również do zjawiska migracji jako problemu moralnego i społecznego. Autor pragnie podkreślić, że migrant nie jest „uchodźcą”. Według Konwencji genewskiej z 1951 r. „uchodźca” (ang. *refugee*, niem. *Flüchtling*⁵², ros. беженец [bieżeniec]) stanowi osobę, która

⁴⁷ M. Czaika, H. de Haas, *The Globalization of Migration: Has the World Become More Migratory?*, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/imre.12095>, 2.12.2018.

⁴⁸ M. Omył-Rudzk, *Stosunek do innych narodów*, „Komunikat z Badań CBOS” 2015, nr 14, s. 1; por. *Wewnętrzna mobilność obywateli państw trzecich. Raport przygotowany przez Krajowy Punkt Kontaktowy Europejskiej Sieci Migracyjnej w Polsce*, Październik 2013, Krajowy Punkt Kontaktowy Europejskiej Sieci Migracyjnej w Polsce, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – Departament Polityki Migracyjnej, red. K. Łukaszczuk, Warszawa 2013; A. Głowacki, *Stosunek Polaków do przyjmowania uchodźców*, „Komunikat z Badań CBOS” 2017, nr 1, s. 1.

⁴⁹ A. Chodubski, *Migracje i imigranci a współczesne przemiany europejskie*, [w:] *Integracja kulturowa imigrantów. Dylematy i wyzwania*, red. J. Balicki, Warszawa 2007, s. 103–121; tenże, *Współczesna tożsamość diaspory polskiej w przemówieniach Jana Pawła II*, „Rocznik Polonii” 2006, nr 2, s. 96–109; tenże, *Mniejszości narodowe w dziejach polskiej cywilizacji*, [w:] *Meandry cywilizacyjne, kwestie narodowościowe i polonijne*, red. R. Bäcker, J. Marszałek-Kawa, Toruń 1996, s. 43–55.

⁵⁰ *Uchodźcy – nowe wyzwania dla bezpieczeństwa europejskiego na tle standardów praw człowieka*, red. W. Pływaczewski, M. Ilnicki, Olsztyn 2015.

⁵¹ *European Immigrations. Trends. Structures and Policy Implications*, red. M. Okólski, Amsterdam 2012.

⁵² Stowarzyszenie Języka Niemieckiego (niem. Gesellschaft für deutsche Sprache, skrót GfDS; założone przez Maxa Wachlera w 1947 r. jako następcą Powszechnego Stowarzyszenia Języka Niemieckiego [niem. Allgemeine Deutsche Sprachverein, ADSV, powstałego w 1885 r.]) zdecydowało, że słowo „uchodźca” (niem. *Dass Flüchtlinge*) będzie słowem 2015 r. (niem. *Wort des Jahres 2015*).

na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu obaw korzystać z ochrony tego państwa, albo która nie ma żadnego obywatelstwa i znajduje się, na skutek podobnych zdarzeń, poza państwem swojego dawnego stałego zamieszkania nie może lub nie chce z powodu tych obaw powrócić do tego państwa⁵³. Podsumowując, autor pragnie przypomnieć cztery czasowniki użyte przez papieża Franciszka, które padły w *Orędziu na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy 2018 roku* w stosunku do migrantów: „przyjmować, chronić, promować i integrować”⁵⁴, co z resztą próbuje wprowadzić również Kościół w Polsce⁵⁵.

⁵³ *Konwencja dotycząca statusu uchodźców, sporządzona w Genewie dnia 28 lipca 1951 r.*, rozdz. 1 art. 1, p. 2., *Dziennik Ustaw* 1991, nr 119, poz. 515. Na temat pojęcia zob. też: A. Runge, J. Runge, *Słownik pojęć z geografii społeczno-ekonomicznej*, Katowice 2008, s. 344–345.

⁵⁴ Franciszek, *Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy*, 14.01.2018, http://w2.vatican.va/content/francesco/pl/messages/migration/documents/papa-francesco_20170815_world-migrants-day-2018.html, 2.12.2018.

⁵⁵ Rada Społeczna przy Metropolicie Poznańskim abp. Stanisławie Gądeckim (Przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski od 2014 r.) wydała Oświadczenie w sprawie uchodźców i migrantów z dnia 11 stycznia 2017 r., w którym m.in. można przeczytać, że: „Zachowania dyskryminujące przybyszów poszukujących w Polsce swojej nowej ojczyzny są niechrześcijańskie i sprzeciwiają się tradycji polskiej gościnności oraz chrześcijańskiej tożsamości naszego narodu. Coraz pilniejsza staje się potrzeba przygotowania wolontariuszy gotowych pomagać uchodźcom i migrantom. Wsparcia wymagają liczne istniejące już inicjatywy, takie jak np. Polskiej Sekcji «Kościoła w Potrzebie» czy «Caritas Polska», które m.in. uruchomiły program pomocy dla uchodźców syryjskich i mieszkańców krajów sąsiadujących z Syrią, zmagających się ze skutkami masowego napływu uciekających przed wojną i głodem. Potrzebne jest wsparcie dla programu «Rodzina Rodzinie», który polega na objęciu patronatem i pomocą materialną konkretnych rodzin syryjskich uchodźców lub mieszkańców Libanu i Jordanii. Z uznaniem należy odnieść się do dokonań pozakościelnych organizacji charytatywnych takich, jak «Polska Akcja Humanitarna» czy «Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej»”, <http://www.archpoznan.pl/content/view/4253/220/>, 12.12.2018; por. S. Gądecki, *W sprawie uchodźców kierunek wskazuje Jezus, nie politycy*, <http://episkopat.pl/abp-gadecki-w-sprawie-uchodzcow-kierunek-wskazuje-jezus-nie-politycy/>, 12.12.2018.

Bibliografia

- Adamowicz I., *Duszpasterstwo emigrantów w prawie kanonicznym zarys problematyki po wydaniu Instrukcji Erga migrantes caritas Christi*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2007, t. 17, nr 1.
- Balicki J., *Imigranci i uchodźcy w Unii Europejskiej. Humanizacja polityki imigracyjnej i azylowej*, Warszawa 2012.
- Becker-Pestka D., *Rodzina w obliczu migracji zarobkowej*, „Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych I Społecznych” 2012, nr 1.
- Benedykt XVI, *Encyklika Caritas in veritate*, Kraków 2009.
- Bertone T., *Człowiek drogą Kościoła. Wykład wygłoszony na otwarciu obrad VII Zjazdu Gnieźnieńskiego*, „L'Osservatore Romano” 2007, [wydanie polskie], nr 7–8.
- Chodubski A., *Migracje i imigranci a współczesne przemiany europejskie*, [w:] *Integracja kulturowa imigrantów. Dylematy i wyzwania*, red. J. Balicki, Warszawa 2007.
- Chodubski A., *Mniejszości narodowe w dziejach polskiej cywilizacji*, [w:] *Meandry cywilizacyjne, kwestie narodowościowe i polonijne*, red. R. Bäcker, J. Marszałek-Kawa, Toruń 1996.
- Chodubski A., *Współczesna tożsamość diaspory polskiej w przemówieniach Jana Pawła II*, „Rocznik Polonii” 2006, nr 2.
- Czaika M, Haas H. de, *The Globalization of Migration: Has the World Become More Migratory?*, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/imre.12095>, 2.12.2018.
- Danilewicz W., *Rodzina ponad granicami. Transnarodowe doświadczenia wspólnoty rodzinnej*, Białystok 2010.
- Danilewicz W., *Społeczne konsekwencje migracji zagranicznych*, [w:] *Migracja Uchodźstwo Wielokulturowość*, red. D. Lalak, Warszawa 2007.
- Do Diogneta*, [w:] *Pierwsi świadkowie. Pisma Ojców Apostolskich*, tłum. A. Świderkówna, oprac. M. Starowieyski, Kraków 1998 [seria: *Biblioteka Ojców Kościoła*, nr 10].
- Drozdowski R., *Konsekwencje nowej fali migracji dla dalszej modernizacji państwa i społeczeństwa polskiego*, [w:] *Obrazy migracji*, red. K. Ilski, Poznań 2010. *European Immigrations. Trends. Structures and Policy Implications*, red. M. Okólski, Amsterdam 2012.
- Federalna Agencja Edukacji Obywatelskiej, 1 lipca 2017, *Tekst, tabele, film „Fakty i liczby: globalizacja. Migracja – kraje pochodzenia, kraje przeznaczenia, korytarze”*, tłum. własne, <http://www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/globalisierung/265535/themengrafik-migration>, 2.12.2018.

- Franciszek, *Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy*, 14.01.2018, http://w2.vatican.va/content/francesco/pl/messages/migration/documents/papa-francesco_20170815_world-migrants-day-2018.html, 2.12.2018.
- Franciszek, *Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy*, 15.01.2015, http://w2.vatican.va/content/francesco/pl/messages/migration/documents/papa-francesco_20140903_world-migrants-day-2015.html, 2.12.2018.
- Franciszek, *Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy*, 15.01.2017, <http://episkopat.pl/oredzie-na-swiatowy-dzien-migranta-i-uchodzcy-imigranci-niepelnoleni-bezbronni-i-pozbawieni-glosu>, 2.12.2018.
- Franciszek, *Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy*, 17.01.2016, <https://www.deon.pl/religia/serwis-papieski/dokumenty/oredzia-papieskie/art,30,oredzie-na-swiatowy-dzien-migranta-i-uchodzcy-2016-r-.html>, 2.12.2018.
- Gądecki S., *W sprawie uchodźców kierunek wskazuje Jezus, nie politycy*, <http://episkopat.pl/abp-gadecki-w-sprawie-uchodzcow-kierunek-wskazuje-jezus-nie-politycy/>, 12.12.2018.
- Gizicka D., Gorbaniuk J., Szyszka M., *Rodzina w sytuacji rozłąki migracyjnej*, Lublin 2010.
- Głowacki A., *Stosunek Polaków do przyjmowania uchodźców*, „Komunikat z Badań CBOS” 2017, nr 1. https://w2.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20160817_humanam-progressionem.html, 2.12.2018. <https://www.deon.pl/religia/kosciol-i-swiat/z-zycia-kosciola/art,28756,rozpoczela-prace-dykasteria-ds-integralnego-rozwoju-czlowieka.html>, 2.12.2018.
- Hałas M., *Dylematy emigracji poakcesyjnej*, „Cywilizacja” 2010, nr 32.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Ecclesia in America*, Rzym 1999.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Ecclesia in Europa*, Rzym 2003.
- Jan Paweł II, *Do przedstawicieli IV Światowego Kongresu Duszpasterstwa Migrantów i Uchodźców. Chrześcijananie wobec zjawiska migracji*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/kongres_migracja_09101998.html, 2.12.2018.
- Jan Paweł II, *Encyklika Centesimus annus*, Rzym 1991.
- Jan Paweł II, *Encyklika Laborem exercens*, Rzym 1981.
- Jan Paweł II, *List apostolski Tertiomillennio adveniente*, pkt 36, „L'Osservatore Romano” 1994 [wydanie polskie], nr 12.
- Jan Paweł II, *List do Rodzin „Gratissimamsane”*, nr 17, „L'Osservatore Romano” 1994, [wydanie polskie] nr 3.
- Jan Paweł II, *Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy z dnia 24 listopada 2004 r.*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/migranci_15122003.html, 2.12.2018.
- Jan XXIII, *Encyklika Pacem in terris*, Paryż 1964.

- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002.
- Kawczyńska-Butrym Z., *Migracja: Perspektywa mikrospołeczna – indywidualne i rodzinne zyski, koszty i straty*, [w:] *Migracja – wyzwanie XXI wieku*, red. M.S. Zięba, Lublin 2008. Kawczyńska-Butrym Z., *Migracje. Wybrane zagadnienia*, Lublin 2009.
- Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen Gentium”*, [w:] Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, tekst polski, Poznań 1968.
- Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, [w:] Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, tekst polski, Poznań 1968.
- Konwencja dotycząca statusu uchodźców, sporządzona w Genewie dnia 28 lipca 1951 r.*, rozdz. 1 art. 1, p. 2., Dziennik Ustaw 1991 nr 119 poz. 515.
- Kubiś A., *Wprowadzenie do „Lumen gentium”*, [w:] *Idee przewodnie soborowej Konstytucji o Kościele*, red. S. Grzybek, Kraków 1971.
- Lechwar A., *Kościół wobec imigracji i uchodźstwa*, „Niedziela. Edycja sandomierska” 2016, nr 3.
- List do Diogneta 5, Teksty okresowe – Okres Wielkanocny. Obchód: środa V tygodnia Okresu Wielkanocnego*, [w:] *Liturgia Godzin*, t. 2, Poznań 1984.
- List do Diogneta 5, Teksty okresowe – Okres Wielkanocny. Obchód: środa V tygodnia Okresu Wielkanocnego*, [w:] *Monastyczna Liturgia Godzin*, t. 2, Poznań 1984.
- Markowski K., *Ekonomiczne aspekty migracji międzynarodowej*, [w:] *Migracje międzynarodowe a modernizacja systemu politycznego i społecznego*, red. G. Firlit-Fesnak, Warszawa 2008.
- Omył-Rudzk M., *Stosunek do innych narodów*, „Komunikat z Badań CBOS” 2015, nr 14.
- Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, *Erga migrantes caritas Christi*, <https://www.deon.pl/religia/kosciol-i-swiat/z-zycia-kosciola/art,28756,rozpoczela-prace-dykasteria-ds-integralnego-rozwoju-czlowieka.html>, 2.12.2018.
- Papieska Rada ds. Migrantów i Podróżnych, *Instrukcja Erga migrantes caritas Christi, Miłość Chrystusa do migrantów*, Wrocław 2007, <http://rodzinarodzinie.caritas.pl/wp-content/uploads/2016/09/INSTRUKCJA-ERGA-MIGRANTES-CARITAS-CHRISTI.pdf>, 2.12.2018.
- Paweł VI, *Encyklika Ecclesiam suam*, Wrocław 2006.
- Paweł VI, *Motu proprio Pastoralis migratorum cura*, <http://rodzinarodzinie.caritas.pl/wp-content/uploads/2016/09/PAWE%20C5%81-VI-PASTORALIS-MIGRATORUM-CURA.pdf>, 2.12.2018.
- Pawła VI, *Migratorum Cura*, <http://rodzinarodzinie.caritas.pl/wp-content/uploads/2016/09/PAWE%20C5%81-VI-PASTORALIS-MIGRATORUM-CURA.pdf>, 2.12.2018.

- Pius XII, *Konstytucja apostolska Exsul familia*, <http://migracja.episkopat.pl/wp-content/uploads/2017/01/exsulfamilia.pdf>, 2.02.2019; <http://www.emigracja.chrystusowcy.pl/images/stories/dokumenty/exsulfamilia.pdf>, 2.12.2018.
- Polska Rada Ekumeniczna, *Migracje to błogosławieństwo*, <https://ekumenia.pl/aktualnosc/migracje-to-blogoslawienstwo/>, 2.12.2018.
- Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*, zebrał i tłum. E. Szafranski, Warszawa 1970, t. 2, z. 2.
- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka*, http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf, 2.12.2018.
- Rada Społeczna przy Metropolice Poznańskim abp Stanisławie Gądeckim, *Oświadczenie w sprawie uchodźców i migrantów z dnia 11 stycznia 2017 r.*, <http://www.archpoznan.pl/content/view/4253/220/>, 12.12.2018.
- Rethmann A.P., *Asyl und Migration. Ethik für eine neue Politik in Deutschland*, Münster 1996.
- Runge A., Runge J., *Słownik pojęć z geografii społeczno-ekonomicznej*, Katowice 2008.
- Scuola A., *Migracja za pracę buduje ekumenizm ludów*, <http://papiez.wiara.pl/doc/1779711.Migracja-za-praca-buduje-ekumenizm-ludow>, 2.12.2018.
- Uchodźca czy migrant? Tłumaczymy różnice i wyjaśniamy ich sens*, UNHCR [United Nations High Commissioner for Refugees/Wysoki komisarz Narodów Zjednoczonych do spraw uchodźców]. The UN Refugee Agency/Polska, <https://www.unhcr.org/pl/365-plwiadomosci2016uchodzca-czy-migrant-tlumaczmy-roznice-i-wyjasniamy-ich-sens-html.html#>, 12.12.2018.
- Uchodźcy – nowe wyzwania dla bezpieczeństwa europejskiego na tle standardów praw człowieka*, red. W. Pływaczewski, M. Ilnicki, Olsztyn 2015.
- Wewnętrzna mobilność obywateli państw trzecich. Raport przygotowany przez Krajowy Punkt Kontaktowy Europejskiej Sieci Migracyjnej w Polsce*, Październik 2013, Krajowy Punkt Kontaktowy Europejskiej Sieci Migracyjnej w Polsce, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – Departament Polityki Migracyjnej, red. K. Łukaszczyk, Warszawa 2013.
- Wokół problematyki migracyjnej kultura przyjęcia*, red. J. Balicki, M. Chamarczuk, Warszawa 2013.
- Wybór dokumentów prawa międzynarodowego dotyczących praw człowieka*, red. M. Zubik, Warszawa 2008.
- Zaborski M., *Rolakardynała Mariana Jaworskiego w kształtowaniu świadomości religijnej i narodowej młodego pokolenia Polaków na Ukrainie*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2018, nr 27, z. 4.

Migration in the teaching of the Catholic Church

Summary: The phenomenon of migrating the population – migration of people (Latin: *migratio*) has been known since time immemorial. Its purpose is to change the place of stay of an individual or group. Displacements are historical, cultural, social, political, but also religious. The purpose of migration is to change the place of residence for various reasons, including for economic, political and social reasons. The Word of God states that “the earth belongs to me, and you are the strangers and settlers with Me” (Lev 25:23). The Dogmatic Constitution on the Church of Lumen Gentium (n. 9) teaches that “this people, though it does not currently include all people, and sometimes even turns out to be a small flock, is after all a powerful germ of unity, hope and salvation for the whole human race”. Also today, the Church, in response to the current international – political and economic migration situation, takes a stand in this matter. The article presents the issue of migration in teaching the Catholic Church also as a social problem. The author, striving for maximum reliability and showing the merits of the issue, considered the analytical method to undertake analytical and critical research of sources, referring to conciliar teaching and statements by Pope John Paul II and his successors on migration, emphasizing the moral and social aspect of this phenomenon.

Keywords: migration, teaching of the Catholic Church, Promised Land, Vatican II, John Paul II